

GAAT DE GIERZWALUW IN DRENTHE IN AANTAL ACHTERUIT?

J.G. Colpa.

Ongeveer tien jaar geleden werd al opgemerkt dat de grootste bedreiging voor de Gierzwaluw (*Apus apus*) als broedvogel, wordt gevormd door het slopen van oude woonkernen, het renoveren van oude gebouwen en het hermetisch afdichten van muurnissen en kerkzolders (Teixeira 1979). Dit geldt vooral voor de grotere steden. In Bussum bijvoorbeeld is door het slopen van een groot deel van de binnenstad de Gierzwaluwenstand in 1983 in vergelijking met 1971 met een vijfde deel afgenomen (Fuchs 1984). In Amsterdam is door Van der Weijden (1974) in dit verband voorspeld dat het aantal Gierzwaluwen naar verwachting met meer dan 90% achteruit zal gaan.

Ondanks deze berichten is de soort nog niet op de lijst van bedreigde en karakteristieke vogels in Nederland geplaatst, onder andere omdat er geen concrete gegevens over een mogelijke daling van het aantal broedvogels beschikbaar zijn (Osieck 1986).

Hoe is het met de Gierzwaluwen in Drenthe gesteld? Van 1975-1979 is in Drenthe de Gierzwaluw voor het eerst in de hele provincie geteld (Van Dijk & Van Os 1982). Om te onderzoeken of de Gierzwaluw daadwerkelijk in aantal achteruit gaat, heeft de Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe (SWAD) in de periode 1986-1988 deze broedvogeltellingen herhaald. In dit artikel zullen de resultaten worden besproken en zal worden gepoogd een antwoord te geven op de vragen of de Gierzwaluw in Drenthe in aantal afneemt en of deze soort wordt bedreigd.

Methode

Om de tellingen van 1975-1979 en 1986-1988 enigszins met elkaar te kunnen vergelijken, is in 1986-1988 gekozen voor dezelfde methode als in de jaren zeventig.

In de maand juni werd rond zondsondergang en zoveel mogelijk bij warm weer het aantal exemplaren dat boven een dorp of stad rondvloog geteld. Elke plaats werd op deze wijze twee of drie keer geïnventariseerd. Door het slechte weer in juni 1987 werd soms uitgeweken naar begin juli. Soms

werden, indien nodig, de resultaten van eind mei gebruikt. Het hoogste aantal dat per dorp of stad is geteld, is aangehouden en dit getal is vervolgens door twee gedeeld (zie ook Hustings et al 1985).

Hoewel de turfmethode niet de meest nauwkeurige informatie geeft, bleek ze voor sommige plaatsen de enig haalbare en meest effectieve methode. In Meppel bijvoorbeeld, met 350-500 paar, is het tellen vanaf een toren vrijwel de enige manier om de aantallen rondvliegende exemplaren te bepalen. En in een plaats als Assen, met een gering aantal Gierzwaluwen die zeer verspreid in de stad voorkomen, is de trefkans voor het vinden van invlieggaten zeer klein. In 1986 werden bijvoorbeeld maar drie invlieggaten gevonden, hetgeen niet in verhouding staat tot het aantal rondvliegende Gierzwaluwen. Naast de turfmethode konden de waarnemers op zoek gaan naar kolonies en/of invlieggaten. Een deel van de resultaten is verkregen door een combinatie van de beide methodes.

Dit geldt met name voor de dorpen met één kolonie in één kerk.

In 1986 werden in 15 plaatsen tellingen verricht. Dat jaar werd beschouwd als proefjaar en in verscheidene gebieden werd in 1987 wederom geteld. De meeste tellingen vonden plaats in 1987. In 1988 werden nog enkele dorpen, waar het jaar ervoor geen waarnemingen waren verricht of waarbij controle-tellingen wenselijk bleken, onderzocht. Bij onduidelijkheden is contact opgenomen met de tellers. Dit gebeurde tevens met betrekking tot het bepalen van de kwetsbaarheid van de broedplaatsen van de soort in een dorp of stad.

Met behulp van gegevens uit het SWAD-archief is het aantal Gierzwaluwen in de jaren 1975-1979 gereconstrueerd, zodat een vergelijking enigszins mogelijk wordt. Voor zover bekend werd er toen in 88 plaatsen geteld, waarvan 58 met broedvogels.

Het weer

Voor de interpretatie van de tellingen zijn met name de maanden juni 1986 en 1987 van belang.

Juni 1986 begon koud, nat en somber, maar na de eerste negen dagen veranderde het weer ten goede, zodat de maand als geheel nog warm en zonnig

werd.

Juni 1986 had 11 zomerse dagen (max. temperatuur > 25°C).

In 1987, toen het merendeel van de tellingen plaatsvond, was de maand juni koud, nat en met zeer weinig zon. Tot 28 juni bleef de temperatuur beneden 20°C. Vooral de temperatuur overdag lag ver onder het gemiddelde.

De laatste twee dagen van juni waren echter zomers.

Het weer in juni in De Bilt

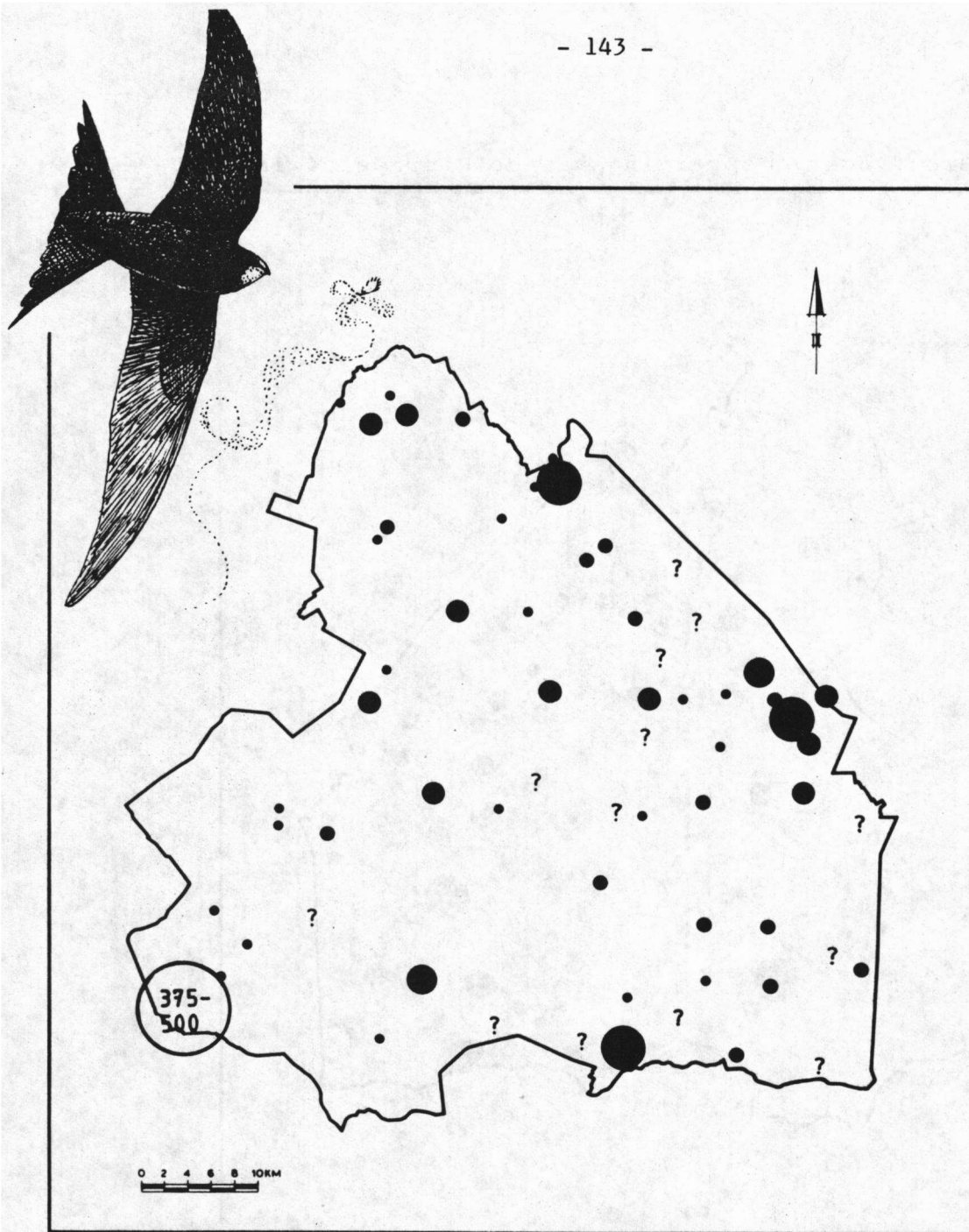
	1986	1987	normaal
gemiddelde temperatuur in °C	16,4	13,8	15,2
neerslag in mm	40	78	70
aantal uren zonneshijn	251	93	209

Verspreiding

In figuur 1 is de broedvogelverspreiding van de Gierzwaluw in 1986-1988 weergegeven. De Gierzwaluw komt in vrijwel geheel Drenthe voor, hoewel niet alle dorpen bezet blijken te zijn. Met uitzondering van Meppel zijn in Zuidwest-Drenthe en in een deel van de Veenkoloniën de broedvogelaantallen laag. Figuur 2 geeft de verspreiding van de Gierzwaluw in 1975-1979 weer. Bij vergelijking met figuur 1 is duidelijk een afname in Zuidoost-Drenthe en een toename in Oost-Drenthe te zien. Opvallend zijn de grote verschillen, steeds een forse toename, in Zuidlaren, Coevorden en Meppel. Zeker voor Zuidlaren, maar waarschijnlijk ook voor de beide andere plaatsen is deze toename mede te verklaren doordat er intensiever en nauwkeuriger is geteld.

Aantallen

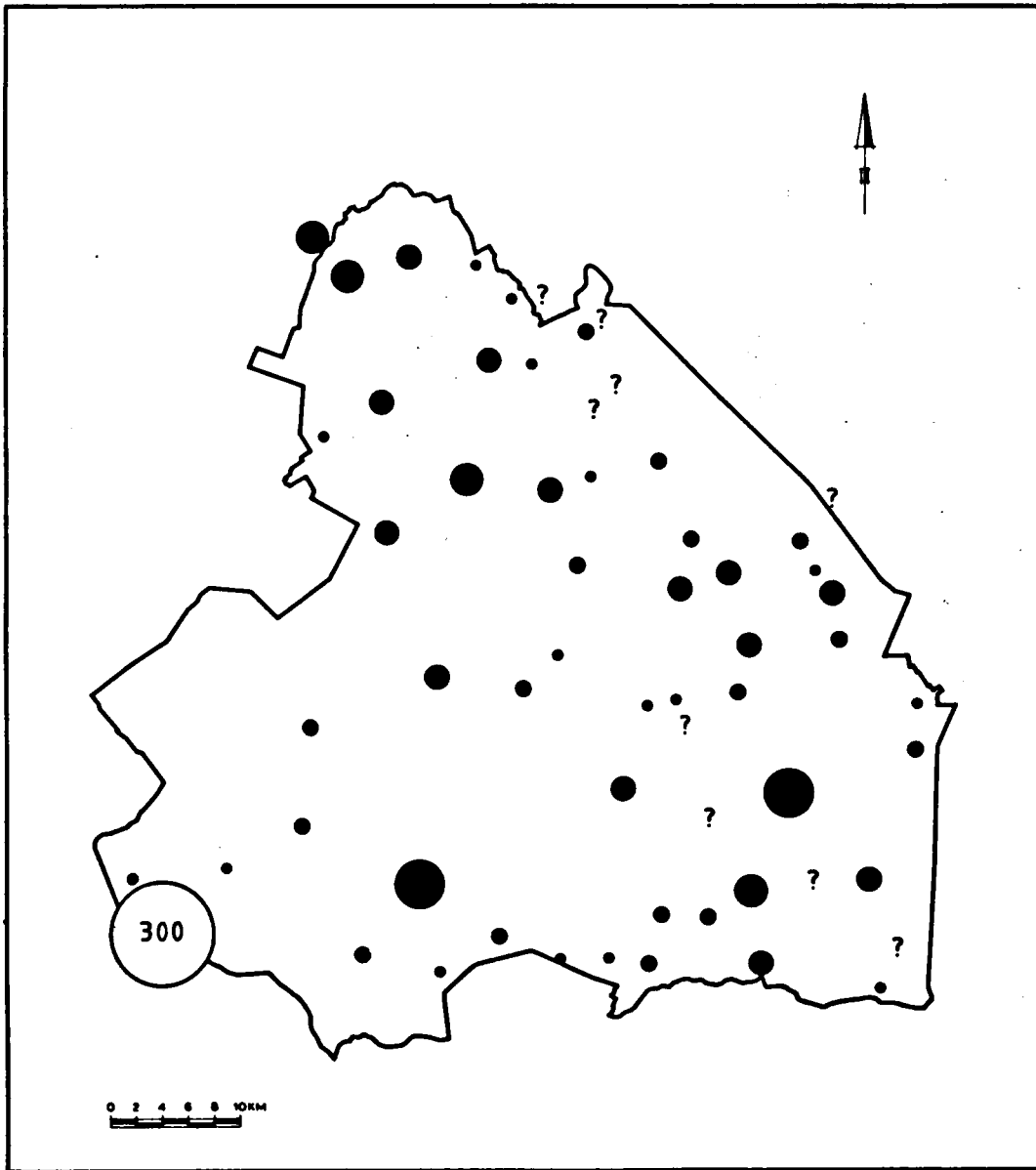
In de periode 1986-1988 werden 83 dorpen en steden op het voorkomen van Gierzwaluwen onderzocht. In 53 plaatsen bleken 914-1125 broedparen voor te komen. In tabel 1 zijn de plaatsen op alfabetische volgorde op een rij gezet. Tien jaar eerder werden 946-1056 paren (gereconstrueerd aantal) geteld. Zie voor aantalsschattingen het hoofdstuk: voor- of achteruitgang.

Figuur 1 Broedvogelverspreiding van de Gierzwaluw in 1986 - 88

1 -	5 paren	●
6 -	10 paren	●
11 -	25 paren	●
26 -	50 paren	●
51 -	100 paren	●
>	300 paren	●
- 375-500

Figuur 2 Broedvogelverspreiding van de Gierzwaluw in 1975 - 79

- 1 - 5 paren   ●
- 6 - 10 paren   ●
- 11 - 25 paren   ●
- 26 - 50 paren   ●
- 51 - 100 paren ●
- > 300 paren   ○
                  300

Tabel 1. De Gierzwaluw in Drenthe.

De broedvogelaantallen worden gegeven in paren. Aantalsontwikkeling 1975-1979 versus 1986-1988. + toename, - afname, = min of meer gelijk, ? onbekend. Kwetsbaarheid (op basis van gegevens 1986-1988). ++ zeer kwetsbaar, + kwetsbaar, 0 voor zover bekend en vooralsnog niet kwetsbaar. De term "zeer kwetsbaar" wordt gebruikt indien 50% of meer van de broedende Gierzwaluwen in één gebouw broedt. "Kwetsbaar" wordt gebruikt indien 10-49% en "voorlopig niet kwetsbaar" indien minder dan 10% in één gebouw nestelt.

Plaats	broedvogelaantallen		aantals- ontwik- keling	kwets- baar- heid	situering kolonies/ invlieggaten 1986-1988
	1975-'79	1986-'88			
Aalden	0	0	-		
Alteveer	0	0	-		
Anderen	3	0	-		
Anloo		10	?	++	1 kerk
Annen		6-9	?	0	5/6 huizen
Annerveen	0	0	-		
Ansen	0	0	-		
Assen	20-30	13-22	-	0	minimaal 8 woningen
Bargerveen-					
A'damveld		6	?		?
Beilen	16	18	-	0	meerdere woningen
Borger	21	13	-	?	?
Bovensmilde	0	3	+	?	?
Buinen	10-20	1	-	++	1 woning
Buinerveen	0	1	-	++	1 woning
Coevorden	10	55-70	+	+	13 kolonies/gebouwen
Dalen	10	3	-	++	1 kerk
Dalerveen	10		?	?	?
Darp	0	0	-		
Diever	0	2	+	++	1 kerk
Diever,					
elders gemeente	0	0	-		
Dieverbrug	0	1	-	++	1 pakhuis

Plaats	broedvogelaantallen		aantals- ontwik- keling	kwets- baar- heid	situering kolonies/ invlieggaten 1986-1988
	1975-'79	1986-'88			
Doldersum	0	0	-		
Donderen	0	0	-		
Drouwen	10		?	?	?
Dwingeloo	6	8	-	0	verm. 8 gebouwen
Een	0	0	-		
Eerste Exloërmond	1	8	+	?	?
Eeserveen	3		?	?	?
Eext	0		?	?	?
Elim	8		?	?	?
Elp	1		?	?	?
Emmen	70	10	-	+	minimaal 3 gebouwen
Emmercompascuum	5-10	0	-		
Erica		9	?	++	2 woningen
Exloo	10-15	5	-	++	schuur gemeentewerken
Gieten	10	10-15	-	+	kolonies in 3 huizen
Groeve, De		1	?	++	1 woning
Grolloo	10	10-20	+	++	o.a. 5 paar in school
Havelte	0	2	-	++	1 kerk
Havelte, elders gemeente	0	0	-		
Hoogeveen	50-60	32	-	+	5 kolonies in 11 huizen
Hooghalen	0	0	-		
Hijken	0	0	-		
Kerkenveld	2		?	?	?
Klazienaveen	20		?	?	?
Klijndijk	0	0	-		
Meppel	300	375-500	+	+	minimaal 8 kolonies
Meppen	0	0	-		
Midlaren	0	1-2	-	++	1 woning
Nietap	20-30	5	?	0	verschillende panden
Nieuw-Buinen	10	28	+	0	6 gebouwen
Nieuw-Amsterdam	34	4	-	++	1 gebouw

Plaats	broedvogelaantallen		aantals- ontwik- keling	kwets- baar- heid	situering kolonies/ invlieggaten 1986-1988
	1975-'79	1986-'88			
Nieuw-Schoonebeek	5		?	?	?
Nieuw-Weerdinge	0	13-18	+	++	2 kerken
Nieuwe Krim	2		?	?	?
Nijeveen	2	0	-	?	?
Norg	11	7	-	+	4 paar in kerk; woningen
Odoorn	4	8	+	?	?
Odoornerveen		4	?	++	landbouwschuur
Oosteinde	1	1	-	++	1 boerderij
Paterswolde	4	8	+	?	?
Peize	15	10-20	-	++	1 kerk
Roden	20-30	24	-	++	1 kerk
Roderwolde	15	4	-	++	1 kerk
Rolde	12	3	-	++	2 paar in gemeentehuis
Roswinkel	1		?	?	?
Ruinen	10		?	?	?
Ruinerwold	2	2	-	+	slangendroog brandweer
Schoonebeek	11-50	10-12	-	++	1 kerk
Schoonoord	2-4		?	?	?
Sleen	1-10	6	-	0(?)	1 kerk (?)
Smilde	12	16	-	?	?
Spijkerboor		1	?	++	1 woning
Steenwijksmoer	5		?	?	?
Tweede Exloërmond	18	62	+	+	minimaal 7 gebouwen
Tynaarlo	1	2	-	?	?
Uffelte	0	0	-		
Valthe	0	0	-		
Valthermond	10	12	-	?	?
Veendijk	3	0	-		
Veenhuizen	3	0	-		
Veldhuizen	0	0	-		
Vledder	0	0	-		

Plaats	broedvogelaantallen		aantals- ontwik- keling	kwets- baar- heid	situering kolonies/ invlieggaten 1986-1988
	1975-'79	1986-'88			
Vledder,					
elders gemeente	0	0	-		
Vries	15	0	-		
Westerbork	10	1	-	++	?
Westervelde	11	2	-	++	?
Westlaren	4	2	-	?	?
Wilhelminaoord	0	0	-		
Yde	0	0	-		
Zorgvlied	0	0	-		
Zuidlaarderveen	0	0	-		
Zuidlaren	20	80-115	+	0	tientallen woningen
Zuidvelde	0	0	-		
Zuidwolde	6	1	-	++	1 gebouw
Zwartemeer	20	9	-	++	1 kerk
Zweeloo	20	10	-	++	1 kerk

Totaal geteld 946-1056 914-1125

Geschat aantal 1150-1250 1000-1300

Tabel 2. Aantal paren van de Gierzwaluw in Exloo en Assen.

	1976	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88
Exloo	12	10-15	9	4	3	3	3	5	3	3	3	3	5
Assen	11		20	20-30							18	13-22	17

Door tellingen met elkaar te vergelijken is voor enkele plaatsen bekeken of de daar aanwezige populatie is gewijzigd. In 12 dorpen en steden is sprake van een toename en in 21 plaatsen een afname (tabel 1).

Kolonies en invlieggaten

In een 43-tal plaatsen zijn gegevens over invlieggaten en/of kolonies verzameld. In meer dan de helft van door Gierzwaluwen bewoonde dorpen is er één kolonie aanwezig; meestal in een kerktoren. Andere gebouwen zoals woonhuizen, schuren, scholen, gemeentehuizen, pakhuizen, fabrieken enz. zijn ook in trek bij deze snelle schichten.

Voor- of achteruitgang?

De centrale vraag van dit artikel is: gaat de Gierzwaluw in Drenthe in aantal achteruit? Het antwoord hierop is niet eenvoudig te geven. Er moet namelijk rekening worden gehouden met het feit dat verschillende factoren de aantalsschattingen kunnen beïnvloeden en bemoeilijken.

In 1986-1988 zijn bijvoorbeeld in een aantal plaatsen geen tellingen verricht, waar dat in 1975-1979 wel gebeurde en omgekeerd. Wanneer er vanuit wordt gegaan dat het aantal broedparen in de niet getelde gebieden gelijk is gebleven, dan komen de totalen voor Drenthe te liggen op 930-1096 paren in 1975-1979 en 993-1206 paren in 1986-1988. Omdat in een paar dorpen in beide perioden niet is geteld moet er een schatting worden gemaakt. Voor 1975-1979 werd op grond van de toen aanwezige gegevens een schatting gemaakt van 1150-1250 paren (Van Dijk & Van Os 1982). Het broedbestand van de jaren 1986-1988 kan worden geschat op 1000-1300 paar. Beide schattingen zijn hoofdzakelijk gebaseerd op uitkomsten van de turfmethode. Wanneer er van uit wordt gegaan dat in de maand juni er altijd één vogel op het nest zit, dan zou dat betekenen dat het aantal broedparen te laag wordt geschat. Stel nu dat het aantal rondvliegende Gierzwaluwen gelijk is aan het aantal broedparen, dan wordt de schatting van het broedbestand voor 1986-1988 minimaal 1000 en maximaal 2050 paren. Het minimum komt overeen met de uitkomst van de turfmethode. Het maximum ligt wat lager dan verwacht, omdat in een aantal dorpen de invlieggaten c.q. nesten werden geteld.

De schatting van 1975-1979 past precies in die van 1986-1988 en het is dus op grond van deze getallen niet te zeggen of de soort af- of toeneemt. Wanneer gekeken wordt naar aantalsschattingen voor Nederland, dan blijkt de vraag hoe het broedvogelbestand van de Gierzwaluw zich ontwikkelt al evenmin duidelijk beantwoord te worden. Ook hier past de schatting van 50.000-85.000 voor 1973-1977 in z'n geheel in de 25.000-100.000 van 1979-1985 (SOVON 1988). Deze totalen kunnen echter niet goed met elkaar vergeleken worden, omdat de gebruikte methodes verschillen.

De bovengenoemde schattingen zijn betrekkelijk onnauwkeurig. De oorzaak ligt in de mobiliteit van de Gierzwaluwen. Tellingen bij regenachtig en koud weer geven lage aantallen, omdat de zwaluwen de neiging vertonen het gebied op die dagen te verlaten. Bij vochtig (drukken) en warm weer kunnen er concentraties van Gierzwaluwen optreden, vooral voor een buienlijn aan. Niet-broedvogels of vogels van elders, kunnen worden meegeteld met het gevolg dat het aantal te hoog wordt geschat.

Aantalsontwikkelingen kunnen zich manifesteren in gebieden die regelmatig over een lange periode op ongeveer dezelfde wijze zijn geteld. Van Exloo is het aantalverloop goed bekend (tabel 2). Het aantal paren is tussen 1977 en 1979 achteruit gegaan van 10-15 tot 4 paren, om vanaf 1979 nagenoeg gelijk te blijven. In Assen is het aantal Gierzwaluwen in grote lijnen gelijk gebleven. Uit de Drentse aantallen in het SOVON-archief is geen betrouwbare trend op te maken, o.a. door verschillen in methodes (werken met atlasblokken, grote intervallen).

Al met al zijn er dus te weinig concrete gegevens beschikbaar om iets te kunnen zeggen over de toe- of afname.

Mate van kwetsbaarheid

Provinciaal gezien lijkt het broedbestand ongeveer gelijk te blijven. Wanneer echter op lokaal niveau wordt gekeken zijn er wel degelijk verschillen te constateren. Zoals reeds is opgemerkt is in geheel Zuidoost-Drenthe de soort afgenomen, terwijl Oost-Drenthe juist een toename laat zien. Mogelijk heeft de populatie van Emmen zich verspreid over Oost-

Drenthe (oorzaak renovatie in Emmen?).

Zorgelijk is de achteruitgang in Borger, Buinen, Dalen, Emmen, Emmercompasuum, Exloo, Hoogeveen, Nieuw-Amsterdam, Norg, Roderwolde, Rolde, Vries, Westerbork, Westervelde, Zuidwolde, Zwartemeer en Zweeloo.

In sommige plaatsen zoals Westerbork en Vries is de gehele kolonie nagenoeg verdwenen. De verklaring van de lage aantallen kan gezocht worden in veranderingen in de habitat, zoals het renoveren van daken en het dichteren van gaten in muren. Ook in andere regio's in Nederland is op lokaal niveau een achteruitgang geconstateerd. In Friesland gaat de Gierzwaluw in enkele plaatsen achteruit (Stichting Avifauna van Friesland 1977), evenals in de IJsseldelta (Gerritsen & Lok 1986) en in het Gooi (Vogelwerkgroep Het Gooi e.o. 1987). Toename wordt o.a. gemeld in Terneuzen (Buisse & Tombeur 1988).

In tabel 1 is de kwetsbaarheid van de lokale Gierzwaluwpopulatie aangegeven. De populaties van Anloo, Buinen, Buinerveen, Dalen, Diever, Dieverbrug, Erica, Exloo, De Groeve, Grolloo, Havelte, Midlaren, Nieuw-Amsterdam, Nieuw-Weerdinge, Oosteinde, Odoornerveen, Peize, Rolde, Schoonebeek, Sleen (?), Spijkerboor, Westerbork, Zuidwolde, Zwartemeer en Zweeloo worden als zeer kwetsbaar betiteld. Renovatie van één bepaald gebouw betekent dat zeer waarschijnlijk alle Gierzwaluwen uit het betreffende dorp zullen verdwijnen of dat de betreffende populatie sterk in aantal achteruit zal gaan. Ook plaatsen als Coevorden en Meppel, waar renovatieplannen zijn, moeten als kwetsbaar worden betiteld en dat geldt ook voor Hoogeveen waar de soort in aantal afneemt.

Conclusie

De vraag of de Gierzwaluw in Drenthe in aantal afneemt kan, zij het voorzichtig, met nee en ja worden beantwoord. Gemiddeld is in de gehele provincie de broedvogelbevolking nagenoeg gelijk gebleven. Dit gelijkblijvende aantal wordt vooral bepaald door de toename in Meppel, waar ruim één derde deel van de Drentse Gierzwaluwbevolking is gehuisvest en in Zuidlaren en Coevorden. Lokaal is er wel degelijk sprake van afname en wordt de soort bedreigd. In de meeste plaatsen is de Gierzwaluwbevolking kwetsbaar tot zeer kwetsbaar te noemen, zeker wanneer (mogelijke) reno-

vatieplannen hierin worden betrokken.

Om nu te voorkomen dat een lokale Gierzwaluwpopulatie (door onachtzaamheid) dreigt te verdwijnen, is het van belang om zo exact mogelijke gegevens van invliegplaatsen te verzamelen. Bij eventuele renovatieplannen o.i.d. zou dan direct kunnen worden gereageerd. De SWAD zou hierin een adviserende rol kunnen spelen en in contact kunnen treden met de betreffende instanties. Plaatselijke vogelwerkgroepen en individuele vogelaars kunnen hun voelsprieten uitsteken, opdat eventuele bedreigingen vroegtijdig worden gesignaleerd. Deze flitsende vogel is het waard om beschermd te worden!

Dankwoord.

Aan de tellingen werkten mee:

P.M. Arends, P. Baas, M. Bakker, H. v. Berkel, J.B.J.M. van Berkel, E. Bernardus, H.M. Blouw, B. Boucher, W.D. Brouwer-v.d. Westeringh, M. Buist, J.G. Colpa, J. Dekkema, A.J. van Dijk, R. Dillerop, O.W. Eleveld, W. Enting, J. Everts, G. Groothuis, J. Grotenhuis, H. Grummel, E. Helder, A. Idema, Jeugdvogelwerkgroep Zuidlaren, R. Keizer, J. Kleine, G. Krans, H. Kuipers, W. van Manen, W. Mijnheer, H. Nijmeijer, O. Plantinga, J. Santing, H. van Schuppen, W. Spoelder, E. Soldaat, P. Steenman, P. Venema, W. de Vlieger, Vogelwerkgroep de Koperwiek, A. Vorenkamp, O. de Vries, Y. de Vries, H. Woltjer.

Zonder medewerking van deze tellers zou dit artikel niet tot stand zijn gekomen!

Verder wil ik A.J. van Dijk bedanken voor het op Drentse Gierzwaluwen doorsnuffelen van het SOVON-archief van de Atlasprojecten 1973-1983 en J. Santing voor zijn getallenreeks van Exloo.

Mijn dank gaat in het bijzonder uit naar tekenaar Ad Cameron die de illustraties bij dit artikel heeft verzorgd!

Literatuur.

- Buise, M.A. & Tombeur, F.L.L. 1988. Vogels tussen Zwin en Saeftinghe. De avifauna van Zeeuws-Vlaanderen, St. Natuur- en Recreatie-informatie, Middelburg.
- Van Dijk, A.J. & Van Os, B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- Fuchs, H. 1984. Inventarisatie van de Gierzwaluw (*Apus apus*) in 1983 in de gemeente Bussum. De Korhaan 18: 137-139.
- Gerritsen, G.J. & Lok, J. 1986. Vogels in de IJsseldelta, Kampen.
- Hustings, M.F.H. 1985. Vogelinventarisatie: achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc, Wageningen, Vogelbescherming, Zeist.
- Osiack, E.R. 1986. Bedreigde en karakteristieke vogels in Nederland. Vogelbescherming in Zeist.
- SOVON 1988. Nieuwe aantalsschattingen van de Nederlandse broedvogels. Limosa 61: 151-162.
- Stichting Avifauna van Friesland 1977. Vogels van Friesland, deel III. De Tille, Leeuwarden.
- Teixeira, R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, 's Gravenland.
- Vogelwerkgroep Het Gooi e.o. 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Hilversum.
- Van der Weijden, W.J. 1974. Gierzwaluwen van Amsterdam in gevaar. Vogeljaar 3: 765-769.

Naschrift.Lijst van instellingen die advies kunnen geven bij het treffen van beschermende maatregelen voor de Gierzwaluw.

- Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe Postbus 431, 9400 AC ASSEN Telefoon: 05920 - 47697	advies, signalering bedreiging
- Natuur, Milieu en Faunabeheer Mandemaat 3, 9405 TG ASSEN Telefoon: 05920 - 27285	advies, signalering bedreiging
- Buiten bedrijf BBZ Postbus 175, 9700 AD GRONINGEN Telefoon: 050 - 145027	advies, verkoop nestkasten, plaatsing nestkasten
- Firma's Dakpannen- en Kleiwarenfabriek v.h. D. van Oordt & Co en Woerdensche Dakpannen- en Steenfabrieken Postbus 54, 2400 AB ALPHEN AAN DE RIJN Telefoon: 01720 - 84400	verkoop Gierzwaluwpannen

